

Asociacija

Lietuvos ornitologų draugija

Lithuanian Ornithological Society – BirdLife Lithuania

J.k.: 191692933 | PVM kodas: LT100007641219 | Naugarduko 47-3, LT-03208 Vilnius | Tel./faks.: 8 5 213 04 98 | El. p.: lod@birdlife.lt

www.birdlife.lt

LR Aplinkos ministerija

2016-04-04 SK-16-32

**Aplinkos apsaugos agentūros prie
LR aplinkos ministerijos
Poveikio aplinkai vertinimo departamentas**

DĖL JUODYMO PELKĖS PLANUOJAMOS ŪKINĖS VEIKLOS PAV ATASKAITOS

Lietuvos ornitologų draugija (toliau – LOD) neseniai aptiko poveikio aplinkai vertinimo (toliau – PAV) ataskaitą dėl galimos durpių gavybos Juodymo pelkėje (Rokiškio r.). Ją UAB „Nereta“ užsakymu atliko UAB „GJ Magma“. Kadangi planuojama ūkinė veikla numatoma jautrioje gamtai ir lengvai pažeidžiamoje vietoje – savo natūralius bruožus išsaugojusioje aukštapelkėje, LOD įdėmiai išanalizavo PAV ataskaitoje (toliau – Ataskaita) pateiktą medžiagą. Bendrai vertinant, Ataskaitoje išdėstytas gamtinės aplinkos sunaikinimo scenarijus ir planuojamos ūkinės veiklos (toliau – PŪV) pagrindimo argumentacijos sukėlė labai liūdną minčių, nes analizuojamos pelkės ekosistemos sunaikinimo galimybės, jas grindžiant išimtinai privačiais ekonominiais interesais. Tuo pačiu tai priverčia pradėti diskusijas ne tik dėl šio, neabejotinai vertingo daugeliu aspektų gamtinio komplekso transformavimo į technogeninę teritoriją, bet ir aplamai, apie nesaugomų šalies natūralių pelkių sunaikinimo galimybes. LOD pasiekė informacija apie UAB „GJ Magma“ planus pradėti durpių gavybą ir kitose šalies pelkėse. PAV rengėjai Lietuvos aplinkosaugos institucijų svarstymui teikia tokius siūlymus, nepaisant šalies tarptautinių įsipareigojimų dėl klimato kaitos mažinimo, Europos Bendrijos svarbos gamtinių buveinių ir rūšių apsaugos bei siekiant subalansuotos plėtos, saugant šalies nykstantį kraštovaizdį ir užtikrinant mūsų krašto aplinkos kokybę. Toliau, įvertindami gautą Juodymo pelkės PAV ataskaitą, mes tuo pačiu išdėstysime LOD poziciją dėl visų natūralius bruožus išsaugojusių Lietuvos pelkių išsaugojimo.

Išnagrinėtoje PAV ataskaitoje nurodoma, kad beveik visoje Juodymo pelkės PŪV teritorijoje sutinkamos į ES Buveinių direktyvos (92/43/EEC) I priedą įtrauktos gamtinės buveinės: prioritetingai 91D0 *Pelkiniai miškai, 7110 *Aktyvios aukštapelkės, 9010 *Vakarų taiga, 9080 *Pelkėti lapuočių miškai ir šios direktyvos saugomos buveinės – 7120 Degradavusios aukštapelkės ir 7140 Tarpinio tipo pelkės. Aprašytos ir aptiktos Lietuvos Raudonosios knygos rūšys: 3 žinduolių – baltasis kiškis (3 (R) kategorija), šermuonėlis (4 (I) kategorija), lūšis (3 (R) kategorija), 8 paukščių – vapsvaėdis (3 (R) kategorija), vištvanagis (3 (R) kategorija), mažasis erelis rėksnys (3 (R) kategorija), sketsakalis (3 (R) kategorija), tetervinas (3 (R) kategorija), pilkoji gervė (5 (Rs) kategorija), žvirblinė pelėda (3 (R) kategorija) ir pilkoji meleta (3 (R) kategorija). Čia taip pat išliko gyvybinga griežtai saugomo pelkinio satyro (*Oeneis jutta*) (3 (R) kategorija) populiacija. SRIS yra plunksninės pliusnės (*Neckera pennata*) stebėjimo 2013 m. įrašas. Kadangi ornitologinius tyrimus PAV rengėjai vykdė jau paukščių veisimosi sezono pabaigoje – 2015-07-16 ir 2015-08-30 d., atlikus tinkamus tyrimus, saugomų gyvūnų sąrašas, ypač paukščių ir vabzdžių, turėtų prasiplėsti. Taigi, akivaizdu jog PŪV teritorijoje išliko didelė tiek saugomų natūralių buveinių, tiek gyvūnų įvairovė. Pradėjus vykdyti ūkinę veiklą saugomi gamtos objektai ir jų įvairovė būtų pilnai sunaikinti. Argumentacija, jog dalis saugomų rūšių pasitrauks į gretimas teritorijas neatitinka tikrovės, pirmiausiai, dėl absoliučiai kitų čia esančių gamtinių buveinių bei transformuoto agrarinio kraštovaizdžio kaimynystės, visiškai netinkamų daugeliui minėtų saugomų rūšių. Be to, į šį klausimą žiūrint ekosisteminio požiūriu, greta esančios ekologinės nišos ir rūšių buveinės jau šiuo metu yra jų užimtose, todėl iš kitų teritorijų pasitraukę individai čia nebesurastų jiems tinkamų sąlygų. Be to, Juodymo pelkė yra platesnę teritoriją nei PŪV apimančios ekosistemos sudedamoji dalis. Ji svarbi ne tik pačioje pelkėje gyvenančioms, bet ir į čia iš gretimų teritorijų užklystančioms rūšims kaip mitybiniai, žiemojimo ar kitus gyvybinius jų poreikius tenkinantis ekosistemos komponentas. Galiausiai, šis, pelkės komponentas užtikrina ne tik biotinių, bet ir abiotinių faktorių, tokių, kaip hidrologinio režimo, dirvožemio struktūros ir fizinių savybių palaikymo, drėgmės balanso ir daugelio

Asociacija

Lietuvos ornitologų draugija

Lithuanian Ornithological Society – BirdLife Lithuania

J.k.: 191692933 | PVM kodas: LT100007641219 | Naugarduko 47-3, LT-03208 Vilnius | Tel./faks.: 8 5 213 04 98 | El. p.: lod@birdlife.lt

www.birdlife.lt

kitų pusiausvyrą. Prie biotinių faktorių priskirtumėm Juodymo pelkės kaip ekologinio koridoriaus vaidmenį, kuris yra nepaprastai svarbus daugeliui daug platesnio regiono ar net šalies rūšių. Juodymo pelkės, kaip ekologinio koridoriaus vaidmuo ypač svarbus čia aptiktoms ir lokaliai šalyje paplitusioms ar sėklioms saugomoms rūšims – lūšiai, šermuonėliui, tetervinui, žvirblinei pelėdai, pilkajai meletai. 2002 metais, palyginti netoli nuo PŪV teritorijos – Suvainišio pelkės pakraštyje stebėti du Lietuvoje laikytos išnykusia žvyrės (*Lagopus lagopus*) patinai ir viena patelė, matomai užklydę iš Latvijos. Tačiau šie paukščiai galėtų įsikurti ir Lietuvos – Latvijos pasienio pelkėse, jei būtų išsaugotas čia esamų aukštapelkių tinklas, būtinas šios sėklios rūšies metiniam gyvenimo ciklui užtikrinti. Išlikusių aukštapelkių tinklas svarbus ir siekiant išsaugoti šalyje sparčiai nykstančią tetervino populiaciją. Neabejotina Juodymo pelkės, kaip ekologinio koridoriaus komponento, svarba ir saugant šiaurės-rytų Lietuvos pelkėse išlikusias nykstančias vabzdžių rūšis. Taigi, pradėjus durpių gavybą PŪV teritorijoje, būtų pažeista nusistovėjusi gamtinių ekosistemų pusiausvyrą ilgame Lietuvos-Latvijos pasienio ruože, daranti įtaką atskirų gyvūnų rūšių viso regiono ar net šalies populiacijai.

Aukščiau minėti ekosisteminiai bei rūšių populiaciniai ryšiai yra nusistovėję ir kitose šalies vietose. Išlikusios natūralios ar išlaikiosios natūralius bruožus pelkės yra nepaprastai svarbus ir, dėl sovietmečiu visoje šalies teritorijoje vykdytos plataus masto melioracijos, tapęs „deficitiniu“ gamtinių sistemų komponentas. Todėl kiekvienas naujas bet kurios Lietuvos pelkės praradimas daro didžiulę žalą ne tik dėl neišvengiamų šalies kraštovaizdžio pokyčių, bet pažeidžia ir tamprius bei trapius ekosistemų ryšius, griaua nusistovėjusį gamtos balansą. Tokiu atveju apie šalies subalansuotą plėtrą, palaikant nusistovėjusį gamtinį balansą ir išsaugant biologinę įvairovę bei aplinkos kokybę neverta net kalbėti. Juolab, jog pelkės ypač svarbios užtikrinant įvairių aplinkos komponentų – vandens, dirvožemio, oro – kokybę. Pelkės nepaprastai svarbios ir siekiant klimato kaitos mažinimo. Vykdydama savo klimato kaitos švelninimo įsipareigojimus ES privalo apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose (transportas, žemės ūkis, pastatai, atliekų tvarkymas, tame tarpe ir eksploatuojami durpynai) iki 2030 m. sumažinti savo šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) išmetimus. Tuo tarpu pelkės pavertimas durpynu ne tik sumažins anglies surišimą ir deponavimą (moksliniais duomenimis daugiausiai anglies suriša durpynai ir miškai), bet turės ir atvirkštinį efektą – padidins ŠESD išmetimus. 2015 m. gruodžio mėn. Paryžiuje buvo priimtas pasaulinis susitarimas, kad šalys, tame tarpe ir Lietuva, dar labiau sustiprins savo pastangas švelninti klimato kaitą, ir tai, kad ateityje ketinama peržiūrėti bei griežtinti šalių klimato kaitos įsipareigojimus. Todėl natūralios pelkės pavertimas nauju eksploatuojamu durpynu su didžiuliais CO₂ išmetimais reikštų, jog šalies minėti įsipareigojimai yra visiškai deklaratyvūs.

Studijuojant PAV ataskaitą akivaizdžiai taip pat pastebimas vienašališkas PŪV palankus vertinimas, skaičiuojant vien iš iškasamų durpių gaunamą pelną, tačiau nevertinant kitų ekosistemos paslaugų. Tuo tarpu, 2011 metais Biologinės įvairovės konvencijos šalys narės, kurioms priklauso ir Lietuva, priėmė naują strateginį planą, skirtą efektyviau įgyvendinti konvencijos siekius iki 2020 metų. Šis planas apima taip vadinamus Aichi biologinės įvairovės tikslus – 20 ambicingų uždavinių, kurių įgyvendinimas turi padėti sustabdyti pasaulio biologinės įvairovės nykimą ir užtikrinti tinkamą ekosistemų, teikiančių kokybiškas ekosistemų paslaugas žmonijai, būklę. ES patvirtino savo įsipareigojimus šioje srityje atspindintį strateginį dokumentą – ES Biologinės įvairovės strategiją. Įgyvendindamos ES Biologinės įvairovės strategijos II-jo tikslo 5 veiksmą, šalys-narės įsipareigojo kartografuoti ekosistemų paslaugas ir pagal galimybes įvertinti šių paslaugų kokybę. Tai vienas svarbiausių žingsnių link ekosistemų paslaugų tvaraus naudojimo, jų kokybės palaikymo, gerinimo, kur reikia – ir atkūrimo. Tuo tarpu PAV ataskaitoje apie Juodymo pelkės ekosistemų paslaugas ir jų vertinimą net neužsiminta. Jau nekalbant apie jų galimų pokyčių įvertinimą vykdant PŪV. Pavyzdžiui, Europos Komisijos ekspertų ES šalims rekomenduotu ekosistemų paslaugų vertinimo modeliu, stipriai pažeistos Tyrulių pelkės *teikiamų ekosistemos paslaugų vidutinė vieno hektaro kaina per metus siekia 300 eurų*. Tuo tarpu, natūralių pelkių ekosistemos paslaugų vertė įprastai būna gerokai didesnė. Tuo būdu, jų kaina Juodymo pelkėje viršytų planuojamas pajamas, gaunamas naudojant durpių išteklius. Todėl manome, kad PAV ataskaitoje pateikti PŪV ekonominiai vertinimai yra klaidinantys PAV ataskaitos vertintojus ir durpių gavybos pelningumas gali būti nagrinėjamas tik visų Juodymo pelkės ekosistemos paslaugų vertinimo kontekste.

Pabaigoje norime paminėti, jog PAV ataskaitos rengimo metu vykdyti biologinės įvairovės tyrimai yra labai paviršutiniški, neapimantys aktualių saugomų rūšių gyvenimo ciklo laikotarpių (pavyzdžiui, paukščių veisimosi laikotarpio), nedalyvaujant atskirų gyvūnų grupių (pavyzdžiui, vabzdžių) specialistams,

Asociacija

Lietuvos ornitologų draugija

Lithuanian Ornithological Society – BirdLife Lithuania

J.k.: 191692933 | PVM kodas: LT100007641219 | Naugarduko 47-3, LT-03208 Vilnius | Tel./faks.: 8 5 213 04 98 | El. p.: lod@birdlife.lt |

www.birdlife.lt

visiškai neapimant atskirų svarbių gyvūnų grupių (pavyzdžiui, šikšnosparnių), o turimi duomenys apie saugomas rūšis apžvelgiami labai siauru aspektu, dažniausiai, atskiro individo lygmenyje, poveikio biologinei įvairovei ir saugomoms rūšims visiškai nevertinant populiaciniu ar ekosisteminio lygmeniu. Atskiri Ataskaitos teiginiai prieštarauja joje pateikiamai medžiagai, pavyzdžiui, teigiant, kad pradėjus fizinį durpių kasimą, nebus pilnai sunaikintos gamtinės buveinės ar saugomos rūšys. Visiškai nevertintas PŪV galimas poveikis klimato kaitos kontekste. PŪV ekonominis vertinimas yra tendencingas ir apima vienintelį iškasenų gavybos aspektą, visiškai ignoruojant ekosistemos paslaugų vertinimą, kuris yra įteisintas keliuose tarptautiniuose susitarimuose ir ES strateginiuose dokumentuose. Galiausiai, Ataskaitoje nenagrinėtos kitos alternatyvos, nors, mūsų žiniomis, Rokiškio rajone esanti Varaščinės pelkė yra įtraukta į AM parengtą durpynų, kurie gali būti panaudoti durpių gavybai sąrašą. Atsižvelgiant į išdėstytus trūkumus, manome kad pateikiama Juodymo pelkės PAV ataskaitos kokybė yra netinkama, vertinimas atliktas tendencingai, neprofesionaliai, todėl ši ataskaita negali būti tvirtinama.

Pabaigoje išreiškiame pageidavimą, kad Aplinkos ministerija inicijuotų pasitarimą nesaugomų natūralių pelkių naudojimo klausimais, kuriame taip pat dalyvautų mokslo bendruomenės, šalies gamtinių nevyriausybinių organizacijų atstovai. Šio pasitarimo metu turėtų būti priimti bendri principiniai susitarimai dėl nesaugomų natūralių ir mažai pažeistų pelkių ateities, nubrėžiant aiškias jų galimo naudojimo gaires (aišku, neapsiribojant tik iškasenų naudojimo galimybių svarstymu).

Direktorius

Liutauras Raudonikis

Originalas nebus siunčiamas.